

<https://doi.org/10.30563/turklad.1606766>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Çeviri / Translation
Geliş Tarihi / Received date	: 24.12.2024
Kabul Tarihi / Accepted date	: 17.06.2025
Yayın Tarihi / Date published	: 20.06.2025

Atıf / Citation

Wratislaw, A. H. (2025). Bulgaristan’da Türkçe Konuşan Hristiyanlar (Çev. Bülent Hünerli). *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 9. Cilt, 1. Sayı, 205-210.

BULGARİSTAN’DA TÜRKÇE KONUŞAN HRİSTİYANLAR¹

Turkish-speaking christians in bulgaria

ALBERT HENRY WRATISLAW

Çeviren: BÜLENT HÜNERLİ²

Öz

"Bulgaristan’da Türkçe Konuşan Hristiyanlar" adlı belgede, Gagauzların tarihsel ve etnografik özellikleri incelenmiştir. Gagauzlar, Türkçe konuşan bir Hristiyan topluluk olup, Osmanlı öncesine dayanan köklü bir geçmişe sahiptir. Belgede, bu topluluğun kökeni, gelenekleri, dili ve demografik yapısı detaylı şekilde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gagauz, Hristiyan, etnoloji

Abstract

In the document titled "Turkish Speaking Christians in Bulgaria", the historical and ethnographic characteristics of the Gagauz are analyzed. The Gagauz are a Turkish-speaking Christian community with a long history dating back to pre-Ottoman times. The origins, traditions, language, and demographic structure of this community are discussed in detail in the document.

Keywords: Gagauz, Christian, ethnology

¹ Bu yazı "The Churchman no. 130, new ser. no. 46 (July 1890), 550-556" sayfaları arasında yer alan ve A. H. Wratislaw tarafından yazılmış "Turkish-Speaking Christians in Bulgaria" adlı makalenin İngilizceden Türkiye Türkçesine çevrilmiş şeklidir.

² Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi ÇTLE Bölümü, Kırklareli/TÜRKİYE. E-posta: hbulent80@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5668-3942>

1. Giriş

Tuna Nehri'nin ağzından başlayarak, Varna'nın biraz aşağısındaki Kamchiya (Türkçesiyle "Kamçıya") nehrinin ağzına kadar güney yönünde, yeni ve modern göçmenlerden farklı olarak eski yerleşik halklar arasında Gagauz adı verilen Türkçe konuşan Hristiyanlar bulunmaktadır. Bu Gagauzların Hristiyanlığı, Osmanlı fethinden oldukça önceye dayanmaktadır ve onları yalnızca Hristiyan olarak değil, aynı zamanda fanatik Hristiyanlar olarak tanımlamak mümkündür. Anadolu'daki Karamanlılar gibi Türkçeyi Yunan harfleriyle yazmaktadırlar; ancak onlarla en ufak bir bağlantıları olduğu görünmemektedir³.

Bu Gagauzların varlığı, literatürde pek az bilinmektedir. Lejean, *Avrupa'daki Türkiye'nin Etnografyası* (Gotha, 1861) adlı eserinde, onları Güney Besarabya'daki Arnavutların kalıntılarıyla karıştırmış ve başka bir yerde Bulgarlar ile Türklerin bir karışımı olarak değerlendirmiştir. Uzun süre Emine Balkan'da yaşayan iki İngiliz, St. Clair ve Brophy, (Bulgaristan'da Bir İkamet, Londra, 1869, s. 18) adlı eserlerinde, Karadeniz kıyısındaki Gagauzları "çok karışık bir ırk" olarak görmüş ve Türkçenin yanı sıra "bozulmuş bir Bulgar lehçesi veya oldukça saf olmayan bir Rumca" konuştuklarını belirtmişlerdir. Kanitz ise *Donau Bulgarien und der Balkan* adlı eserinde "Gagauzları" kendi dillerini unutup Türkçeyi benimsemiş Yunanlar olarak değerlendirmiştir; ki bunu birçok Ermeni de yapmıştır.

Ancak Bulgar yazar ve daha sonra kendi ülkesinde Maliye Bakanı olan Petko R. Slaveykov, 1874 yılının Aralık ayında *Napreduk* dergisinin 19 ve 20. sayılarında, Gagauzların Osmanlı fetihlerinden önce Doğu Avrupa'da önemli bir rol oynayan Türk boyları Peçeneklerin ve Kumanların torunları olduğunu ileri sürmüştür. Dr. Konstantin Yireçek ise, *Bulgarların Tarihi* (Prag, 1876) adlı eserinde (s. 575), Slaveykov'un görüşlerini olumsuz bir şekilde değerlendirmiştir. Ancak Konstantin Yireçek, 1884'te Karadeniz'in Bulgaristan'ın sahil bölgesine özel bir yolculuk yaptı ve yaptığı araştırmalar Slaveykov'un haklı olduğunu ve Gagauzların hem Yunanlılardan hem de Bulgarlardan özünde farklı bir halk olduğunu anladı. Yine onları bu çekişen milliyetlerden (Bulgar ve Yunan) birine veya diğerine kazandırmak için devam eden sert bir mücadele nedeniyle tamamen yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduklarını net bir biçimde idrak etti. Dr. Yireçek, böyle bir araştırma için özellikle uygun bir konumdaydı; zira 1879'dan 1884'e kadar Bulgaristan Eğitim Bakanlığı'nda Genel Sekreter olarak görev yapmış ve bir dönem (1881-82) bu bakanlığın tüm yönetimini üstlenmişti. 21 Ocak 1889'da Prag'daki Kraliyet Bilimler Akademisi'nde bu konu ve ilişkili konular üzerine bir bildiri sundu. Kendisi, bu bildirinin bir kopyasını bana cömertçe verdiği gibi, başka bilgiler de sağladı.

Görünüşe göre, Gagauzların yaşadığı bölge başlangıçta çok geniş olmalıydı, ancak son 200 yılın savaşlarıyla önemli ölçüde kesintiye uğramış ve küçülmüştür. Bu bölgenin, Tuna Nehri'nin ağzlarından Emine Burnu'na, ayrıca Provadia ve Silistre şehirlerine kadar uzandığı ve ana nüfusunun deniz kıyısında olduğu görülmektedir.

Varna'da, Gagauzlar eski Hristiyan vatandaşların çoğunluğunu oluşturur. Bulgar istatistikçi, eski Bakan Saratov'un hesaplamalarına göre, 1881'de Türkçe konuşan Ortodoks Hristiyanlar, 24.561 kişilik çeşitli dillerdeki nüfusun %7,34'ünü oluşturuyordu. Ancak özellikle büyük şehirlerde, birçok yerde Gagauzların kesin sayısını belirlemek zordur; çünkü sık sık kendilerini Bulgar veya Yunan olarak kaydettirirler. Küçük pazar kasabalarında ve köylerde sayılarını belirlemek genellikle daha kolaydır. Tamamen Hristiyan olan Korakurt köyünde, son nüfus sayımına göre 114 sakininden 109'u Türkçe, 5'i Bulgarca konuşmaktadır. Kavarna'da, 1.706 sakininden 646'sı kesinlikle Gagauz'dur. Gâur Sütçük'te, 1.139 kişilik nüfustan en az 600'ü Gagauz'dur. Ancak büyük Gagauz köyü Şabla'da, sadece 6 kişi ana dilinin Türkçe olduğunu kabul etmiş ve 7 kişi Yunanca konuştuklarını belirtmiştir; geri kalanların hepsi Bulgar olduklarını düşünmüştür. Yeniköy (Caferli ile birlikte) topluluğunda, 1.790 Ortodoks

³ Kutsal Kitap Topluluğu yetkililerinin dikkatini Gagauzlara çektim ve bunun onlar için faydalı olmasını umuyorum. A.H.W

Hristiyan'dan 589'u ve Kestriç'de, 730 kişiden 536'sı kendilerini Türkçe konuşan, yani Gagauz olarak kaydettirmiştir.

Gagauzlar, düğünlerde oynanan ilginç bir oyun sergilerler ve bu oyunda, günümüz Gagauzlarının kendilerinin de anlamadığı, ancak etnografik kökenlerini açıkça gösteren Osmanlıca olmayan kelimeler kullanılır. Şölen yemeği bittikten sonra, genç bir Gagauz bir tavşan gibi giyinir. Ayakkabılarını başına uzun kulaklar gibi duracak şekilde yerleştirir, ters çevrilmiş bir kürk ceket giyer, yüzünü boyar ve tavşan gibi zıplamaya ve dans ederek ayaklarıyla ritim tutmaya başlar. Eğlenen Gagauzlar, gaydacının çalmasına bağırarak, "*Pırkıldat, balam, pırkıldat!*" ("Üfle, oğlum, üfle!") der. Diğerleri ise dans edene, "*dzırt, balam, dzırt!*" ("Devam et, oğlum, devam et!") diye seslenir. Gençlerden biri elinde bir şarap sürahiyle misafirlerin arasında dolaşır ve Türkçe olarak, "Size ne vereyim? Şarap ister misiniz?" diye sorar. Cevap genellikle Türkçe olarak, "Şarap istemem; bana kırmızı verin" (bozkır göçebelerinin meşhur içeceği olan ekşi kırsak sütü) şeklindedir. Şarap taşıyanın ardından, içki teşviki için getirilen biber ve turşu gibi mezeler sunan bir başka genç gelir ve "Ne tür bir meze istersiniz?" diye sorar. Cevap genellikle, "Meze istemem; bana koz (ceviz) verin" şeklindedir. Bazıları *kos* yerine *şitlauk* der, bu Tatar Türkçesinde fındık anlamına gelir. Osmanlıca karşılıkları ise *ceviz* ve *fındık* kelimeleridir. Eğer Gagauzlara, yukarıda italik olarak yazılmış ve anlamadıkları kelimeleri nasıl kullanmaya başladıkları sorulursa, "Bunları atalarımızdan böyle öğrendik" diye cevap verirler. Bu kelimeler Tatarca'dır (Moğolca değil), ancak 1861 yılında Varna yakınlarına yerleşen Kırım Tatar göçmenlerden gelmiş olamaz. Gagauzlar, katı Hristiyanlıkları nedeniyle bu göçmenlerle hiçbir şekilde iletişim kurmamaktadır.

"Bala" Asya'nın iç kesimlerindeki Türk kabilelerinin dilinde "çocuk" anlamına gelir; "çatlauk" Codex Cumanicus'ta (daha sonra bahsedilecek) "fındık" olarak bulunur ve "kos," orada "*chox, cox*" şeklinde "fındık" olarak geçer. Kumanlar, Uzlar, Oğuzlar veya Polovetsler; Peçenekleri süren ve kendileri de Osmanlı Türklerinin, İstanbul'un fatihlerinin gelişinden çok önce Moğolların yıkıcı akınıyla güneye ve batıya sürülen güçlü Türk kabilesiydi.

Türkçe, paha biçilmez bir eser olan Codex Cumanicus veya Alphabetum Cumanicum'da bulunan varyasyonlar ve akraba unsurlarla birlikte şüphesiz Gagauzların orijinal dilidir. Bu el yazması, 1303 yılında Kırım'da bir Cenevizli tüccar ve Alman misyonerler tarafından Kuman ve Fars dillerini öğrenmeye yardımcı olmak amacıyla yazılmıştır. Venedik'te korunmakta olup 1880 yılında Kont Geza Kuun tarafından doğru bir şekilde yayımlanmıştır. Kuman dili, uzun süre Karadeniz'in kuzey kıyısında hâkim olmuş ve Floransalı Franceso Balducci Pergoletti'ye (yaklaşık 1340) göre, Asya'nın iç kesimleriyle ticari ilişkiler için vazgeçilmez olmuştur. İspanyol Minörit, Fra Pascal de Victoria, Moğol topraklarına misyonu için hazırlık olarak Volga üzerindeki sarayda bir yıl geçirmiştir (1337).

Kumanlar, Moğolların ilerleyişi karşısında kaçarken, -40.000 aile ve sürüleriyle birlikte-Macaristan'a sığındı (1233). Burada, Büyük ve Küçük Kumania terimleri, son Kuman konuşan kişinin ölümünden (1779) çok sonra bile bölge isimleri olarak kaldı. Diğerleri Bulgaristan'a yerleşti ve bazıları İznik'teki Yunan imparatorlarına ve hatta Konstantinopolis'teki Latin imparatorlarına sığındı. Ancak önemli bir sayı, Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki steplerde ve Kırım'da Moğolların egemenliği altında kaldı. Burada, Kont Kuun'a göre, Kumanlar, Peçenekler ve Moğollardan oluşan karışık nüfusun, yani Nogay Tatarlarının temelini oluşturmuş gibi görünüyorlar. Dr. W. Radloff'un araştırmaları ("Das Türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus," Petersburg, 1887), Kuman dilinin Kırım Tatarları arasında yaşamaya devam ettiğini ve "Kıpçak lehçesinin en eski temsilcisi ve dolayısıyla Batı (Türk) lehçelerinin daha erken bir aşaması" olduğunu göstermektedir.

1241'de Kuman şefi Jonas'ın İstanbul'un kapıları önündeki cenaze törenleri, Albericus'a göre, Frankları dehşete düşürdü. Bu törenler, Herodot'un göçebe İskitler arasında tarif ettiği (iv. 71) törenlerle aynı olup, insan ve at kurbanlarıyla gerçekleştirildi. Benzer törenler, 1253'te Güney Rusya steplerindeki Kumanlar arasında keşiş Ruybroek tarafından da tarif edilmiştir.

Yaklaşık 10.000 Kuman, Niceman imparatoru Ioannes Ducas Vatatzes'in (1222-1255) hizmetine alındı ve Avrupa'da Trakya ve Makedonya'da, Asya'da ise Menderes ve Frigya'da topraklarla ödüllendirildi. Şeflerinden biri olan Sytzigan, Syrgiannes adıyla vaftiz edildi ve aynı adı taşıyan oğlu, Andronikos II. ve III. arasındaki iç savaşlarda (1321-1328) önemli bir rol oynadı.

Ancak Kumanlar, uzun süredir dostane ilişkiler içinde oldukları bir halkla uğraşmak zorunda kaldıkları Bulgaristan'da daha büyük bir güç elde ettiler. Göçleri ve din değiştirmeleriyle ilgili ayrıntılar on üçüncü yüzyılın ikinci yarısında eksik kalıyor, ancak şu kesin ki, Tırnovo tahtında üç nesil boyunca (1280-1323) hüküm süren güçlü bir hanedan, Kuman kökenliydi. Kurucusu Terteriy I., III. John Asen tarafından "despot" olarak atandı ve 1280'deki kaçışından sonra Bulgaristan'ın Çarı oldu. Kardeşi *Eltimir*, muhtemelen Macaristan'daki çağdaşı Kuman şefi *Oldamur* ile aynı adı taşıyor ve Codex Cumanicus'ta "demir" anlamına gelen Türkçe bir kök içeriyor. Bu isim, Bulgaristan'da *Altimir* ve *Altimirovci* adlarını taşıyan iki mevcut köyde yaygın olarak görülmektedir. Dr. Yireçek, Boyana'daki kilisede 1 Mayıs 6854 tarihli bir yazıtta (yani M.S. 1346) *Aldimir* adını da bulmuştur.

Kumanların Bulgaristan'daki başlıca yerleşim bölgeleri, sahil boyunca ve Tuna Nehri'nin ağızlarının olduğu, yani Moldavya, Besarabya ve Karadeniz steplerindeki yurtlarına bitişik bölgelerdi. 1346 yılında, Balikas adında bir şahsın Karbona'nın (günümüzdeki adıyla *Balçık*) beyi olduğu görülmektedir. Balikas adı büyük ihtimalle Türkçe *balık* kelimesinden, yani Codex Cumanicus'ta geçen *baluk* ya da *balık* kelimelerinden türetilmiştir. Kısa bir süre sonra kardeşi Dobrotiç, Varna'dan Bulgaristan ile Rumeli sınırının denize ulaştığı yere kadar olan sahil bölgesinin "despotu" olarak ortaya çıkmıştır. Dobrotiç'in oğlu İvanko, 1387 yılında Pera'da Cenevizlilerle bir anlaşmayı yenilemiş ve bu sırada iki tam yetkili temsilcisi *Kosta* ve *Colpani* tarafından temsil edilmiştir. *Çolpani* adı, 1615 tarihli bir Moldavya belgesinde *çolpan* olarak geçmektedir. Vambery, Asya'nın iç kesimlerinde yaşayan Türklerin dilinde *Çolpan* kelimesinin "sabah yıldızı" anlamına geldiğini belirtmektedir. *Dobruca* adı ise bu bölgenin eski hükümdarı "muhteşem bey" *Dobrotiç*'a bir atıftır. Benzer şekilde, çok tartışılan *Karadağ* (Monte Negro, Ozerna Gora, Black Mountain) adı, 15. yüzyılın sonunda yönetimi sona eren Çernoyeviç ailesine atıfta bulunmaktadır. Ad, önce *Çernoyeva Gora* olarak kaydedilmiş, ardından bugünkü *Çerna Gora* şeklini almıştır. İvanko, Müslüman fatihlere karşı bağımsızlığını korudu, ancak halefi Eflak Prensi onlara boyun eğdi.

Sahil bölgesindeki *Balçık* limanı, Codex Cumanicus'ta geçen *balçık* (çamur, bataklık) kelimesini hatırlatmaktadır. Bunun dışında, Karadeniz kıyısında Kuman kökenli olduğu düşünülen tek yer adı, Kustendze (Köstence) ile Razim lagünü yakınlarındaki Karaorman arasında yer alan bir noktanın *Zanauarda* olarak belirtilmesidir. Pietro Vesconte'nin (1818) ve diğerlerinin haritalarında geçen bu isim, muhtemelen Kuman dilindeki *ianawar* ya da *canauar* 'canavar' (hayvan) kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime, İncil'in Türkçe çevirisinde, özellikle Karamanlılar için Yunan harfleriyle basılan bir Yeni Ahit versiyonunda, *tzanabar* olarak geçmektedir.

Osmanlı fethi, sahil nüfusunda büyük bir değişikliğe yol açmamıştır. 1595 yılında Raguzalı Paul Giorgi, "Dobruca" sahil sakinlerinin Hristiyan karakterini kaydetmiştir, oysa iç kesimlerde çoğunlukla Müslüman Türkler yaşamaktaydı. Ancak 1768'den itibaren Rus-Türk savaşları, göç ve yeniden yerleşim yoluyla bölge nüfusunda önemli değişimlere neden olmuştur.

Gagauzların fiziksel yapısı, Yunanlılar ve Bulgarlarınkinden o kadar farklıdır ki, onları ayırt etmekte pek zorluk çekilmez. Kısa, kaslı bir yapıya, geniş, köşeli, brakisefal bir kafaya; güçlü, kalın kollara ve bacaklara; siyah gözlere ve siyah saçlara, ayrıca koyu bir ten rengine sahiptirler. Genç kızların gözlerinde özel bir ateş parlar; ancak yaşlı kadınlar genellikle çok çirkindir. Burada ve orada, açık renk Bulgar saçları veya Yunan profili gibi diğer unsurların karışımı gözlemlenebilir. Karakterlerinde inatçılık ve her türden tutku ön plandadır. Kuvvetli içicilerdir ve kolayca kavga ederler, hemen bıçak çekerler. İntikam veya kontrol edilemeyen bir

öfke nöbeti nedeniyle cinayet nadir değildir. Gagauz köylerindeki Yunan ve Bulgar grupları sık kavga eder; yaklaşık dokuz yıl önce Kesteriç'te böyle bir dini-politik çatışma meydana geldi ve kan döküldü. Gagauzların komşuları, hem Varna yakınlarındaki deniz kıyısında hem de Bessarabya'da, onlar hakkında pek iyi şeyler söylemezler; ancak bu hikayeler, uzun süredir devam eden etnografik bir karşıtlıktan başka bir şey kanıtlamaz. Provadia bölgesinde, Gagauzların birbirlerinin mısır demetlerini kötü niyetle sık sık ateşe verdikleri söylenir; oysa Bulgar yerleşimlerinde, köyün tamamı yangından evini kaybeden birine yardım eder. Yabancılar karşı misafirperverdirler ve Dr. Yireçek, özellikle Kavarna ve Gâur-Süütçük'tekiler hakkında dostane anılar taşır. Evdeki gelenekleri Türk karakterine sahiptir. Erkekler kadınlardan ayrı yerler ve kadın, yabancıların önünde görünmez. Kadınlar parlak renkleri tercih ederler ve hasat zamanında peçelerini çıkarmış Türk kadınlarına veya çingenelere benzerler.

Gagauzların çoğunluğu tarım işçileri veya bağıcılıkla uğraşmaktadırlar. Kasabalarda çeşitli zanaatlarla meşgul olurlar ve kıyı boyunca balıkçılık ve kıyı ticareti yaparlar.

Dr. Yireçek, Gagauz Türkçesinin Osmanlı Türkçesiyle çok benzer olduğunu, ancak birkaç kelime ve ifadede, bazı Tatarca etkilerinin görüldüğünü belirtmektedir. Kilise hizmetlerinde, "*Hristiyan Kardaşlar*" ("*Hristiyan Kardeşler*") ifadesi kullanılır. Gözlemlerine göre, Londra İncil Cemiyeti tarafından Karamanlılar için Yunanca harflerle basılan Yeni Ahit'in Türkçe çevirisi (1877), Gagauzlar tarafından bilinmemektedir. Oysa Yunanca yazıyı bilmeleri nedeniyle bu kitap onlar için faydalı olurdu.

"Gagauz" adı, neredeyse bir lakaba dönüşmüş olsa da Slavejkov'un 1873'te belirttiği gibi, yerel iddiaların aksine, kökeninin yeni olduğu iddia edilse de, *Uzes* veya *Oguzes* adını hatırlatır. Kont Kuun, bu ismin izlerini Macaristan'da bolca bulmuştur, örneğin "*Uzeus princeps Cumanorum*," M.S. 1279; "*Uz pater de Uza*," 1299; "*Uzfalu*," 1301; "*Uz nobilis*," 1412, vb. Ayrıca, 1064 yılında 60.000 Uz'un Tuna'yı geçerek Yunan imparatorluğunun topraklarına girdiği ve sonunda selefleri, akrabaları ve eski düşmanları Peçenekler tarafından yenildikleri kaydedilmiştir.

Türk tarihi öğrencileri için, Lane Poole'un "*Milletlerin Hikayesi-Fisher Unwin*" serisinde yer alan yeni "*Türkiye Tarihi*" kitabından "*Osmanlı Türklerinin İlk Ortaya Çıkışı*" üzerine bir bölümü aktarıyorum. Bu bölüm doğruysa, Osmanlı ve Kuman Türkleri arasında bağlantının -genellikle varsayılandan- daha yakın olduğunu gösterebilir:

On üçüncü yüzyılın yarısı geçmişti ki Selçuklu Sultanı I. Alaaddin Keykubad, bir gün Angora (Ankara) yakınlarında bir Moğol ordusu tarafından sıkıştırıldı. Düşman üstünlük sağlamaya başlamıştı ki birden savaşın talihi tersine döndü. Küçük bir grup, tanınmayan süvari düşmana saldırdı ve zafer Selçukluların oldu... Bu süvariler, Horasan'daki eski yurtlarından Moğol istilası nedeniyle ayrılmış bir Oğuz Türk ailesinin üyesi olan Süleyman oğlu Ertuğrul'un liderliğindeki bir topluluktur. Ertuğrul, Fırat Nehri kıyılarından Anadolu'ya doğru yolculuk yaparken, hiç beklenmedik bir şekilde Angora'daki savaş alanına rastlamıştı. Dört yüz süvarisiyle birlikte savaşa aniden dahil oldu ve zaferi kazandı.

I. Alaaddin Keykubad, bu zor anında yardımına yetişen müttefikini ödüllendirdi ve Ertuğrul böylece Anadolu topraklarına ilk adımını attı. Neredeyse o andan itibaren, bu topraklar onun soyundan gelenlerin hâkimiyetine geçti.

Kaynaklar

Wratislaw, A. H. (1890). The Churchman. *Turkish-Speaking Christians in Bulgaria*, o. 130, new ser. no. 46 (July 1890). 550-556.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

☒ Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.